

Leonard VELCESCU
(Universitatea «Via Domitia»,
Perpignan)

**Columna i reprezent rile monumentale
ale dacilor din forul lui Traian (Roma) i
însemn tatea lor pentru cultur .
Aniversare a 1900 de ani de la inaugurarea Columnei
în Forul lui Traian, la Roma (113-2013)**

Abstract: (Trajan's Column and Monumental Representations of Dacians in Trajan's Forum (Rome): their cultural importance. The communication is presented in the context of the 1900th anniversary of the inauguration of the Column in the Trajan's Forum, at Rome (113-2013)) In this article the author wants to highlight some observations on the importance of the numerous sculptural representations of Geto-Dacians, made by the Romans during the reign of the Emperor Trajan (98-117 AD.). These sculptures were precisely created after the wars against Dacia by Trajan in AD 101-102 and 105-106 AD, for Trajan's Forum (*Forum Ulpium*) in Rome. This monumental architectural complex, built in six years by the famous architect Apollodorus of Damascus, was inaugurated in January 112 AD; the Trajan's Column was inaugurated one year later, in 113 AD. This sculptural piece is of great importance for the history of art and more generally for the Romanian culture, and the author tries to highlight these representations in a relevant manner, through: a) The history of Trajan's Column (Rome); b) The Trajan's Column has escaped from destruction several times; c) The impact of Trajan's Column on the art (I) – its influence on other commemorative columns; d) The impact of Trajan's Column on the art (II) – Renaissance, Baroque and other subsequent artistic movements; e) Copies and moldings of Trajan's Column preserved and exposed in museums; f) Colors (polychromy) of Trajan's Column: scene XXXII – Dacians are attacking the Romans, fled to a fortress; g) The importance of Trajan's Column for Romania – cultural plans to reproduce and erect a copy of this monument in Bucarest; h) Representations of Dacians in the statuary; i) Some considerations about the figures of Dacians represented on the Trajan's Column and in the statuary; j) Cultural plans ANNIVERSARY OF THE TRAJAN'S COLUMN – 1900 years from its inauguration (113-2013); k) Some future themes and cultural activities 2014-2015 ...

Conclusion: The Romans never realized, until now, so many statues of « Barbarians ». Arguably, more than the Gaul, the German, the Parthian, or other « Barbarians », the Geto-Dacian had a special place in Roman art and in the heart of Rome (the Forum of Trajan). The Geto-Dacians were, one might say, glorified in a way unprecedented by the Romans, as to give the impression of a quite special « sympathy » or « admiration » to this people. The impressive number of representations of Dacians, in the compositions of Trajan's Column as well as in the sculptural works preserved around the world, could thus be thought as praise to the most powerful opponents of the Roman Empire.

Keywords: sculptures, statues of the Dacians, roman art, Trajan, Rome

Résumé: La Colonne et les représentations monumentales de daces du Forum de Trajan (Rome) et leur signification pour la culture. Le communiqué est dédié au 1900-e anniversaire de l'inauguration de la Colonne dans le Forum de Trajan, à Rome (113-2013). Dans cet article l'auteur veut mettre en évidence quelques observations sur l'importance des nombreuses représentations sculpturales de Gêto-Daces, réalisées par les Romains sous le règne de l'empereur Trajan (98-117 apr. J.-C.). Plus précisément ces sculptures ont été réalisées à la suite des guerres menées par Trajan contre la Dacie, en 101-102 et 105-106 apr. J.-C., pour le Forum de Trajan (*Forum Ulpium*), à Rome. Ce complexe architectural monumental construit en six ans par le fameux architecte Apollodore de Damas, fut inauguré en janvier 112 apr. J.-C ; la Colonne Trajane était inaugurée un an plus tard, en 113 apr. J.-C. Cet ensemble sculptural est d'un grand intérêt pour l'histoire de l'art et pour la culture roumaine en général. L'auteur essaye de mettre en valeur ces représentations d'une manière pertinente, par: a) L'historique de la Colonne Trajane (Rome); b) La Colonne Trajane a échappé de peu à la destruction ou au démantèlement, à de nombreuses reprises; c) L'impact de la Colonne Trajane sur l'art (I) – influences sur d'autres colonnes commémoratives; d) L'impact de la Colonne Trajane sur l'art (II) – pendant la Renaissance, le Baroque et les courants artistiques ultérieurs; e) Copies et moulages de la Colonne Trajane conservés et exposés dans des musées; f) Les couleurs (la polychromie) de la Colonne Trajane : la scène XXXII – Les Daces attaquent les Romains, réfugiés dans une forteresse; g) L'importance de la Colonne Trajane pour la Roumanie – projets culturels de reproduire et d'ériger une copie de ce monument à Bucarest; h) Représentations de Daces dans l'art

statuare; i) Quelques réflexions sur les figures de Daces représentées sur la Colonne et dans la statuare; j) Projets culturels ANNIVERSAIRE de la Colonne Trajane – 1900 ans depuis son inauguration (113-2013); k) Thèmes et activités culturelles futurs 2014-2015 ...

Conclusion: Les Romains n'ont jamais réalisé, jusqu'ici, tant de statues de « Barbares ». On peut affirmer que, plus que le Gaulois, le Germain, le Parthe, ou autres « Barbares », le Géo-Dace eut une place privilégiée dans l'art romain et au cœur de Rome (le Forum de Trajan). Le peuple géto-dace a été, on peut dire, glorifié d'une manière sans précédent par les Romains, au point de donner l'impression d'une « sympathie » ou « admiration » tout à fait à part envers ce peuple. Le nombre impressionnant de représentations de Daces, tant dans les compositions de la Colonne Trajane que dans les œuvres sculpturales conservées un peu partout dans le monde, constituerait ainsi un possible hommage au plus puissant des adversaires de l'Empire romain.

Mots clés: sculpture, statues de Daces, l'art romain, Trajan, Rome

«Ge ii sânt mai în elep i decât aproape to i barbarii i mai asemenea grecilor» Dion Chrysostomos, *Istorie a ge ilor* (ast zi pierdut); Iordanes, *Getica*, 39-40 ; Fontes, II, p. 413, 417.

Istoricul Columnei lui Traian (Roma)

Columna lui Traian, construit de arhitectul Apolodor (*Apollodoros*) din Damasc (cca 60 - cca 129(?) d.Hr.), a fost inaugurat la 12 mai 113 d.Hr. în Forul lui Traian la Roma, situat în spatele cl dirii *Basilica Ulpia* și între cele două biblioteci (*Bibliotheca Ulpia* sau *Bibliotheca Traiani*), una pentru greacă și cealaltă pentru latină (**fig.1 - macheta Forului lui Traian**). Anul 2013 marchează împlinirea a 1900 de ani de la inaugurarea Columnei în Forul lui Traian (Roma), unul dintre cele mai valoroase și importante monumente ale Antichității europene și un izvor de o mare însemnată pentru cunoașterea artei și istoriei mondiale și naționale ale României.

Columna (**fig. 2 a-b**) a fost sculptată în marmură de *Luni* (Carrara)¹ și înălțată pe un pedestal decorat la colțuri cu vulturi purtând festoni, pe suprafețele postamentului, arme dacice în basorelief, în timp ce o coroană de laur servește de tor. Acest monument este singurul bine păstrat în Forul lui Traian, în mijlocul unui câmp de ruine. Columna nu este numai o cronică figurată pentru imortalizarea războaielor dintre romani și daci (în 101-102 și 105-106 d.Hr.), ea a devenit de asemenea mormântul împăratului. După moartea lui Traian în 117 d.Hr., acestuia fiindu-i depus cenușa într-o urnă de aur care era amplasată într-o încăpere septică special amenajată într-un vestibul de la baza columnei. Dar această Columnă avea și un alt sens, singurul, de altfel, amintit în inscripția laconică (**fig. 3 – baza Columnei cu inscripția**) care este încă vizibilă, puțin deteriorată, deasupra intrării care permite accesul în interiorul Columnei; într-un cartuș purtat de două Victorii se poate citi astfel:

Senatus populusque Romanus

Imp(eratori) Caesari divi Nervae f(ilio) Nervae

Traiano Aug(usto) Germ(anico) Dacico ponti(fici)

maximo trib(unicia) pot(estate) XVII imp(eratori)

VI co(n)s(uli) VI p(atri) p(atriciae)

ad declarandum quantae altitudinis

mons et locus tantis operibus sit egestus

Senatul și poporul roman împăratului Caesar,

fiul divinului Nerva, Nerva Traian Augustul,

germanic, dacic, mare pontif, investit

pentru a XVII^a oară cu puterea de tribun,

aclamat de aseori *imperator*, consul pentru

a VI^a oară, pînă la patrie, pentru a se arăta cât de

înalt era muntele și locul sîpat cu eforturi atît de mari.

¹ Marmura de Carrara - pentru Romani *marmor lunensis* « marmură de *Luni* » (vestite cariere de marmură din apropiere, exploatate pentru construcțiile din Roma) - era exportată prin portul *Lunae* (ora -port roman la Marea Mediterană).

Acest text lapidar și modest se prezintă, în mod evident, contradictoriu în raport cu mărirea și splendoarea Columnei. Înălțimea totală (aprox.) a Columnei lui Traian, fără statuie, este de 39,83 m (socul întregului monument plus fusul coloanei). Baza coloanei, fusul și capitelul au împreună 29,78 m, adică aproximativ 100 picioare romane². Lungimea frizei la bază este de 0,89 m, sus de 1,25 m, înălțimea unui personaj jos este de 0,60 m, iar în partea de sus de 0,90 m³. Banda sculptată prezintă o lungime de 200 m, unde sunt reprezentate 124 episoade relative la războaiele purtate de romani împotriva dacilor și mai mult de 2500 (2570) de personaje. La nivelul soclului se prind în interiorul Columnei printr-o ușă metalică ce dă într-un vestibul de unde se accesează pe o scară interioară în spirală spre vârful monumentului unde se află statuia împăratului Traian, care a dispărut între timp, nu se știe când și în ce circumstanțe, și care în anul 1598 a fost înlocuită cu statuia de bronz a Sfântului Petru. Această scară în colimașon (fig. 4 a-f) este luminată cu ajutorul a 43 de mici deschideri rectangulare ce străpung destul de discret din loc în loc grosimea peretelui de marmură al Columnei. Monumentul este reprezentat în mod schematic pe monedele din perioada domniei lui Traian (fig. 5 a-d)⁴.

Columna (fig. 6 a-g) reprezintă cea mai mare sculptură în relief din toată Antichitatea. Din punct de vedere estetic, Columna lui Traian este înaintea de toate a creației originale a artei romane în perioada ei de maximă maturitate de la începutul sec. II d.Hr., datorită marii sale unități și compoziționale și omogenității basoreliefurilor, prin realismul personajelor reprezentate și calitatea narativă a scenelor. Valoarea sa în calitate de sursă arheologică și istorică este inestimabilă, având în vedere faptul că scrierile lui Traian despre războaiele dacice sunt astăzi pierdute. De asemenea, basoreliefurile Columnei prezintă o bogată sursă de informații și detalii despre îmbrăcăminte (costume militare și civile), armament, arhitectură (fortificații, temple, locuințe, amfiteatre, podul fix peste Dunăre etc.), ambarcațiuni militare romane, harnamente, tactici de război, atât pentru romani, cât și pentru daci, precum și despre figurile personajelor (fig. 7 a-i). Numeroși sunt specialiștii moderni care s-au exprimat asupra valorii istorice reale a Columnei lui Traian. Pentru unii, reliefurile reprezintă o cronică destul de exactă a războaielor purtate de către romani împotriva dacilor, iar diferitele detalii ne ajută să cunoaștem mai bine aceste evenimente. Pentru alții, dimpotrivă, Columna nu este decât o reprezentare artistică, de sinteză, cu inevitabile exagerări și deformări ale evenimentelor descrise; acești istorici privesc basoreliefurile cu neîncredere, întrebându-se unde se găsește limita dintre adevărul istoric și convenția artistică. La toate aceste opinii asupra problemei valorii documentare istorice a Columnei lui Traian, ar trebui adăugat caracterul oficial, de «curte», al artiștilor anonimi romani, autori ai acestui monument important, care îndeplinea și rolul de act politic, de propagandă pentru Imperiul roman și pentru împăratul Traian. Acest fapt nu permitea artiștilor de a urma în mod exclusiv propriile lor inspirații inițiale, în sensul artistic creativ, și prin urmare desenatorii și sculptorii nu puteau prea mult, nu aveau voie, ca să mă exprim astfel, să se îndepărteze de textul lui Traian.

A fost evocat uneori argumentul pentru care se are impresia unei opere (reprezentările Columnei) realizate de mai mulți sculptori, în sensul actualizării a mai multor stiluri. Este foarte

² Aceste dimensiuni ar putea confirma denumirea de *Columna centenaria* care purta Columna lui Traian în Antichitate. Un picior roman = veche unitate de măsură pentru lungime (aprox. 29,62-29,64 cm).

³ Diferența între sus și jos este destinată pentru a compensa efectele de perspectivă.

⁴ Vezi de asemenea pe Internet: <http://statuiedaci.ro/ro/columna-lui-traian>.

probabil c mai mul i arti ti au lucrat împreun la aceste reprezent ri de pe Column (la aceas imens friz de aprox. 200 m lungime), dar s nu pierdem din vedere c unitatea i omogenitatea reliefulor din punct de vedere artistic sunt evidente; i s nu uit m c aceste reprezent ri, aceste compozi ii, au fost f cute pentru acela i monument, Columna, i c aceste basoreliefuri nu puteau deci s fie prezentate spectatorilor în mai multe stiluri, sau cu «efecte» artistice personale.

Columna Traian a sc pat de nenum rate ori de distrugere ori de demontare

Din vastul complex arhitectural al Forului lui Traian, singurul monument r mas intact în acest for este Columna. Forul lui Traian i-a p strat admira ia pân în Antichitatea târzie. Istoricul Ammianus Marcellinus⁵ relateaz cum împ ratul *Flavius Iulius Constantius*, cu re edin a în noua capital de la Constantinopol, vizitând Roma în anul 357 d.Hr., a r mas uimit de complexul construc iilor Forului lui Traian i de statuia ecvestr a împ ratului, situat aproximativ în mijlocul pie ei acestui For. Acest complex monumental a r mas intact pîn în secolul al IV-lea, ca, pe urm , de-a lungul veacurilor, s cad treptat în ruine. De asemenea, trebuie semnalate i o serie de cutremure de p mânt devastatoare care au zdruncinat Italia, în diferite perioade, cauzând, în mod cert, importante distruger i în Forul lui Traian, dar Columna, din fericire, a r mas în picioare.

La începutul sec. al XI-lea o mic biseric (*San Niccolò de Columna*) a fost amenajat în spa iul de la baza Columnei; azi este înc vizibil urma s pat , sub form de acoperi , deasupra intr rii, distrugând o parte din inscrip ia antic a acestui monument (**fig. 8**). Se presupune c ea ar fi existat înc din sec. al VIII-lea sau al IX-lea. Biserica a fost demolat probabil cu ocazia vizitei f cut la Roma de împ ratul Carol al V-lea (*Charles (Carlos) Quint*), în anul 1546. Tot în cursul secolului al XVI-lea au fost demolate o serie de cl diri private din jurul Columnei, iar soclul a fost degajat de depunerile sub care era acoperit, i astfel zona din vecin tatea monumentului a fost aranjat i cur at , pân la s p turile de la începutul secolului al XIX-lea.

În cursul Evului Mediu distrugerea Forului lui Traian s-a accentuat datorit faptului c o mare parte din pre ioasele marmuri colorate au fost luate pentru a fi reutilizate atât la diferite construc ii cât i în sculptura contemporan . Columna lui Traian a fost salvat datorit unui decret dat de Senatul roman, datat din 27 martie 1162, care declara, amenin ând cu moartea, interzicerea de a o distruge sau deteriora, i care prevedea protejarea acestui monument l sat de Roma imperial ora ului sfânt: «*Columna lui Traian nu va trebui niciodat s fie d râmat sau deteriorat , ci ea va trebui s r mân a a cum ea este pentru totdeauna, pentru onoarea poporului roman, întreag i intact atâta vreme cât P mântul va dura*»⁶. Aceast solitudine a fost men inut în continuare pentru Columna lui Traian, dar, din p cate, nu era prevazut i pentru alte zone ale Forului lui Traian, care au continuat s fie exploatate din ce în ce mai mult, mai ales în sec. al XVI-lea, pentru construc ia noilor biserici.

În perioada carierei militare i politice a lui Napoleon Bonaparte Columna lui Traian a fost pe punctul s fie demontat i transportat la Paris pentru a fi în l at în frumoasa *Place Vendôme*. Dar consilieri apropia i ai lui Napoleon l-au convins s

⁵ Ammianus Marcellinus, *Histoire*, XVI, 10, 15, text stabilit i tradus de Édouard Galletier cu colaborarea lui Jacques Fontaine, Paris, 1968, p. 167.

⁶ Vezi Salvatore Settis, « La Colonne Trajane : l'empereur et son public », în RA, 1991, 1, p. 186–188 i nota 2.

abandoneze acest proiect fiind prea costisitor și pentru realizarea viitoarei « Colonne Vendôme » (în 1810) a fost nevoie ca tunurile luate armatei ruse și austriece (în urma victoriei de la Austerlitz) să fie topite, precum și o serie de materiale comandate în străinătate necesare pentru ridicarea acestui monument la Paris. În aceste împrejurări, Columna Traian a rămas în continuare la Roma, pe locul ei inițial, din fericire de altfel.

Impactul Columnei lui Traian asupra artei (I) – influențe asupra altor coloane comemorative

Influența Columnei lui Traian, atât din punctul de vedere al realizării ei tehnice, cât și artistice, a ocupat un loc însemnat servind de model pentru realizarea altor coloane comemorative, încă din Antichitate până în zilele noastre, cum ar fi⁷:

– **Columna lui Marcus Aurelius** (161-180 d.Hr.) – monument din marmură de Carrara ridicat la Roma în anul 193 d.Hr.; astăzi această Columnă se află în *Piazza Colonna* (Roma). Din punct de vedere arhitectural, Columna lui Marcus Aurelius este copie după Columna lui Traian, având în lămea (baza coloanei, fusul și capitelul) de aprox. 100 picioare romane (cca. 29,64 m); iar în lămea totală întregului monument (soclul monumentului plus fusul coloanei propriu-zise), fără statuie, este de 41,95 m. În lămea piedestalului măsoară aprox. 10,52 m. A fost restaurat în sec. al XVI-lea de arhitectul Domenico Fontana care, din ordinul papei Sixtus V (1585-1590), a plasat în vârful ei statuia apostolului Pavel; pe Columnă se află pusă o statuie ce reprezintă pe Marcus Aurelius. Suprafața Columnei este sculptată în altorelief pe un fus fără entasis (partea îngroșată a fusului unei coloane curbate la mijloc⁸). Istoricul reliefulor reprezintă campaniile militare ale împăratului (172-175 d.Hr.) împotriva coaliției popoarelor germanice unite cu cele sarmatice și dacice, la nord de Dunăre, narate în 116 scene derulate pe 21 spirale⁹.

– **Columna lui Constantin I (Flavius Valerius Constantinus), Constantin cel Mare (306-337 d.Hr.)** – la Constantinopol, anul 330 d.Hr.

– « **Columna** » **lui Theodosius I (Flavius Theodosius) cel Mare (379-395 d.Hr.)** – realizată la Constantinopol în anul 390 d.Hr.

– **Columna lui Iustinianus (Flavius Petrus Iustinianus Sabbatius), sau Iustinianus cel Mare (împ. 527-565)** – realizată la Constantinopol între anii 543-545.

– **Columna lui Phocas (Columna Phocatis)** – an 608; *Columna Phocatis* este o coloană comemorativă situată în Forul din Roma.

– **Columna Médicis** – Paris 1574.

– **Două Coloane de la biserica Karlskirche**, Viena (Austria) – 1716-1737. Influență după Columna lui Traian și a lui *Marcus Aurelius* (Roma).

– **Columna lui « Traian » la Méréville**, Essonne (91), Franța – 1791-1792. Marchizul Jean-Joseph de Laborde (1724-1794) a construit o impresionantă «coloană Traian», între anii 1791 și 1792, pentru a împodobi parcul romantic al castelului său, în localitatea Méréville (dep. Essonne, Franța).

– **Coloana Vendôme** – 1810 – Place Vendôme (Paris). Acest monument a fost realizat din ordinul lui Napoleon I pentru comemorarea bătăliei de la Austerlitz (2 dec. 1805).

⁷ Pentru o serie de imagini ale acestor coloane comemorative a se vedea pe site-ul: <http://statuiedaci.ro/ro/influenta-asupra-culturii-europene-statui/columna-lui-traian/impactul-columnei-lui-traian-asupra-artei-i>

⁸ Profilul fusului coloanei se va micșora spre vârf conform unei curbe care-i dă iluzia de subțire, de zvelte și mai drept.

⁹ Dumitru Tudor, *Enc. civ. romane*, p. 210-211 («columna lui Marcus Aurelius»), București 1982; John Scheid și Valérie Huet, *Autour de la Colonne Aurélienne. Geste et image sur la colonne de Marc Aurèle à Rome*, Turnhout, Brepols, 2002 (Belgia).

- Coloana lui Alexandru – Petrograd (Rusia) – 1830-1834.
- Columna lui Nelson – la Londra – data construcției: 1840-1843.
- Columna Astoria – în Oregon¹⁰ (SUA) – data realizării: 1926.

La exterior fusul coloanei oferă o friză în spirală pictată, o serie de scene legate de evenimentele ce au marcat istoria regiunii, reprezentând o remarcabilă interpretare a istoriei americane locale¹¹ (fig. 9 a-g).

Această succintă listă de coloane comemorative inspirate după modelul Columnei lui Traian (Roma), prezentată mai sus, bineînțeles că nu este completă; au fost date numai câteva exemple de coloane comemorative ce se află în multe orașe din lumea întreagă, ele fiind evident mult mai multe. Este deosebit de interesant faptul că majoritatea acestor monumente au fost desenate și sculptate după modelul de referință, inconfundabil, adică binecunoscuta Columna a lui Traian.

Impactul Columnei lui Traian asupra artei (II) – în Renaștere, Baroc și în curentele artistice care au urmat

Cel mai impresionant monument triumfal construit vreodată, Columna lui Traian, este una dintre operele sculptate în piatră (marmură) cele mai complete pe care ne-a lăsat-o Antichitatea, sursă prolifică de studiu pentru istorici, arheologi și artiști din lumea întreagă. Columna lui Traian este din totdeauna unul din monumentele cele mai celebre din Roma.

Începând cu *Quattrocento* (sec. XV italian), Columna lui Traian a atras atenția artiștilor: înaintea lui Bernini Columna a fost studiată de *Raffaello Sanzio* și de *Giulio Romano* și de toți marii maeștri și ea a fost într-adevăr sursa în care toți marii artiști au găsit forța și inspirația creativă pentru operele lor.

La începutul secolului al XVI-lea, printre primii artiști ai Renașterii italiene care au studiat Columna a fost pictorul *Jacopo da Bologna*, care încă înainte de anul 1506, arăta un mare interes pentru basoreliefurile ei. Pe urmă, acest monument al Antichității exersa din ce în ce mai mult un viu interes și o importantă influență asupra celor mai mari artiști ai Renașterii, asupra frescelor lui *Raffaello Sanzio*, vestitele *stanze* și asupra celor ale elevului său *Giulio Romano* de la Vatican; se știe că însuși *Michelangelo* admirase scenele Columnei Traiane, în fața căreia ar fi exclamat: «Nu există decât o singură Columnă Traian!». Ceva mai târziu, în secolul următor, stilul în care au fost sculptate basoreliefurile Columnei lui Traian de către artiștii antici va influența puternic compozițiile ale lui *Caravaggio*. Marile creații ale Renașterii fiind din ce în ce mai mult sub «influența» artei Columnei, aceste reliefuri au trezit un interes din ce în ce mai mare și studii de anvergură au fost începute; chiar mulajele au fost executate după aceste «tablouri» din marmură de Carrara. În anul 1541, regele Franței, *François I*, a trimis pe pictorul *Primaticcio* la Roma, cu recomandarea de a face mulajele după cele mai frumoase sculpturi în marmură, precum și după Columna lui Traian.

¹⁰ Oregon este un Stat în regiunea Nord-Vestică a Statelor-Unite ale Americii. El este situat pe coasta Pacificului, învecinându-se cu Statul Washington la Nord, cu California la Sud, cu Nevada la Sud-Est, și Idaho la Est. Oregon este al 33-lea Stat al Uniunii, admis la 14 februarie 1859.

¹¹ Pentru imagini – Coloana Astoria – vezi: <http://www.astoriacolumn.org/pages/history2.htm>

Din numeroasele opere care au fost realizate după reprezentările antice de daci (basoreliefurile Columnei și arta statuar) vom da numai câteva exemple, care se pot vedea și admira la următorii mari mae¹²:

Pirro LIGORIO : artist italian, născut spre anul 1513 la Napoli și decedat în 1583 la Ferrara; arhitect manierist, pictor de coal napolitan .

Acest desen-laviu (**fig. 10**) atribuit lui Pirro Ligorio este inspirat după una din binecunoscutele scene ale Columnei lui Traian, la Roma. Foarte probabil este vorba de scena LXXV: Dacii cer pace, după terminarea primului război între daci și romani, în vara anului 102 d.Hr. Compoziția artistului italian este foarte apropiată de cea antică de pe relieful Columnei, cu anumite modificări, în primul rând la personaje: în scena antică a Columnei poziția destul de statică a împăratului Traian a cedat pe o tribună în piatră a fost înlocuită cu un personaj care este ceva mai mult în mișcare, iar grupul de războinici daci a fost transformat în desenul lui Pirro Ligorio într-un grup de «barbari» prizonieri. Menționăm că grupul dacilor reprezintă pe «tabloul» sculptat în piatră al Columnei lui Traian, grup care se găsește în fața împăratului roman, nu reprezintă «barbari» și prizonieri, ci se află în situație de supuși care cer pace. Mai precis, în ceea ce privește pe cei doi nobili daci îngenuncheați la picioarele lui Traian, desigur două personaje importante, căci acestea nu prezintă mâinile legate la spate cum sunt reprezentate în laviul artistului napolitan.

Este un desen-pictural destul de sensibil, artistic, compoziție reușită, echilibrată, nu este monotona, proporțiile personajelor sunt destul de bine respectate, «jocul» de planuri și un adevărat ritm compozițional și de profunzime. Linia desenului este plastică, de intensitate variabilă pentru a imprima compoziției ritm și profunzime.

Peter Paul RUBENS (1577-1640) este un pictor baroc flamand. Opera lui Rubens este considerabilă. Ajudat de importanța sa de atelier, el a realizat un mare număr de portrete, mari proiecte religioase (multe din tablourile sale prezintă subiecte religioase), picturi mitologice și importante serii de picturi istorice. Rubens a fost unul dintre cei mai admirabili pictori: Delacroix (1798-1863) l-a supranumit «Homer al picturii». Rubens a făcut numeroase studii după portretele de daci reprezentate în scenele Columnei lui Traian, la Roma (**fig. 11 a-f**).

Edmé BOUCHARDON (1698-1762) este un sculptor francez neo-clasic născut într-o familie de artiști, tatăl său fiind sculptorul Jean-Baptiste Bouchardon (1667-1742). În legătură cu stilul de admirat al artei lui Edmé Bouchardon se pot reține următoarele caracteristici: maniera artistică a acestui artist este foarte apropiată de frumosul stil antic al artei romane din perioada de apogeu (Traian, 98-117 d.Hr.), cum se poate remarca în acest desen (cap de dac) realizat de Bouchardon după figurile realiste ale reliefulor Columnei (**fig.12**). În operele sale, Bouchardon se apropie foarte mult de compozițiile și stilul artei antice romane, fiind considerat de contemporanii și artistul care a «adus gustul simplu și nobil al anticului».

Hubert ROBERT (1733-1808) este unul din principalii artiști francezi ai sec. al XVIII-lea, afirmându-se în mod deosebit ca peisagist, desenator și pictor de ruine antice. În anul 1754 Hubert Robert pleacă la Roma pentru dezvoltarea artei sale, unde el va rămâne timp de 11 ani, timp în care a reprodus în desenele și picturile sale cele mai valoroase monumente antice romane. Aici el va întâlni artiști renumiți, ca de exemplu artistul italian Giovanni Battista Piranesi (1720-1778), care a avut o mare influență artistică asupra lui. În timpul șederii lui în Italia el a făcut numeroase desene și crochiuri după peisaje cu ruine, datorită acestui fapt, el a fost denumit «Robert al

¹² Pentru mai multe imagini a se vedea pe aceste site-uri: <http://statuiedaci.ro/ro/influenta-asupra-culturii-europene-statuistatui-de-daci>; <http://statuiedaci.ro/ro/influenta-asupra-culturii-europene-statuistatui-columnei-lui-traian/impactul-columnei-lui-traian-asupra-artei-ii>.

ruinelor». În frumoasele și interesante picturi ale lui Hubert Robert sunt redată uneori și reprezentări de statui de daci (fig. 13 a-b).

Pierre-Adrien PÂRIS (1745-1819) este un arhitect, desenator și colecționar francez, născut și decedat la Besançon (Franța). După anii de formare petrecuți în Franța, în 1771 Pierre-Adrien Pâris sositese la Roma, la «Académie de France». În Italia artistul francez va începe veritabilă sa carieră artistică unde va realiza numeroase studii de monumente antice. Din vestigiile antice studiate și desenate de Pâris la Roma se numără și Columna lui Traian. Imaginea de mai jos reprezintă un studiu realizat de artistul francez după unul din basoreliefurile pedestalului Columnei (fig.14). Caracteristici: redarea cât mai exactă a detaliului, foarte aproape de linia antică a stilului din perioada domniei lui Traian (98-117 d.Hr.).

Eugène Emmanuel VIOLLET-LE-DUC (1814-1879), arhitect francez, cunoscut pentru restaurările sale efectuate la numeroase construcții medievale celebre. În afară de teoretician și restaurator de monumente arhitecturale medievale, Viollet-le-Duc este și un desenator înzestrat cu mult talent, autor a numeroase desene și acuarele realizate în timpul celor două revoluții sale. Remarcăm în câteva desene ale sale, de o foarte bună calitate artistică și iconografică, studii după sculpturi de daci, cum este capul de dac de la Muzeul Vatican, sala *Braccio Nuovo*, și statuia fragmentară păstrată actualmente în rezervele Forului lui Traian, la Roma (fig. 15 a-d): prin linia precisă și redarea fidelă a modelului antic, se poate afirma chiar că Viollet-le-Duc se apropie foarte mult de stilul contextului artei antice respective, datorită manierei desenului său, ceea ce este un fapt cu totul remarcabil.

Copii și mulaje după Columna lui Traian păstrate și expuse în diferite muzee

– «*Museo della Civiltà Romana*» din Roma (sala LI : *La Colonna Traiana*) prezintă una din cele trei serii de copii realizate în anul 1861 de Napoléon al III-lea, care a donat aceste exemplare papei Pius IX - în total sunt 125 mulaje realizate în ghips. Metopele sunt expuse în prezent pe patru rânduri (ce se desfășoară pe aprox. 200 de metri lungime), și permit o observare perfectă și de aproape (la nivelul ochilor) a tuturor reliefulor Columnei lui Traian (fig. 16)¹³;

– Muzeul «*d'Archéologie Nationale de Saint-Germain-en-Laye*» (Franța) posedă o reproducere a Columnei realizată în sec. 19 (1865) după metoda galvanoplastiei, numai a porțiilor de jos a scenelor Columnei, și care se află expuse pe un tambur de lemn în anul de apăsare a castelului *Saint-Germain-en-Laye* (fig. 17)¹⁴;

– Muzeul Luvru păstrează în colecția sa de mulaje, care se află la *Versailles* – «*Petites Écuries de Versailles*», aproximativ o treime din totalitatea frizei Columnei, precum și toată baza (fig. 18)¹⁵;

– Un mulaj complet este prezentat la *Victoria and Albert Museum*, la Londra (fig. 19 a-b);

– Muzeul Național de Istorie a României, la București, prezintă un mulaj complet după Columnă, realizat între anii 1939-1943, în timpul celui de Al Doilea Război Mondial. În final mulajele frizei Columnei lui Traian ajung la București de abia în anul 1967, și din 1972 spațiul lapidariului acestui muzeu a fost destinat expunerii copiei Columnei lui Traian (fig. 20 a-b)¹⁶.

¹³ Marina Millela et Lucrezia Ungaro, «*Messages de pierre : La colonne du Forum de Trajan et ses moulages*», *Dossiers d'archéologie*, Éditions Faton, n° 359, septembre/octobre 2013.

¹⁴ Hélène Chew, «*De Paris à Saint-Germain-en-Laye : Galvanoplastie de la colonne Trajane sous Napoléon III*», *Dossiers d'archéologie*, Éditions Faton, n° 359, septembre/octobre 2013.

¹⁵ Christiane Pinatel, «*Les moulages de la colonne Trajane à la gypsothèque de Versailles*», *Dossiers d'archéologie*, Éditions Faton, n° 359, septembre/octobre 2013.

¹⁶ Vezi pe internet site-ul acestui muzeu: <http://www.mnir.ro/index.php/istoria-unui-monument/>

Culorile (policromia) Columnei lui Traian: scena XXXII – Dacii îi atac pe romani, refugia i într-o cetate

În Antichitatea romană monumentele arhitecturale, precum și sculpturile (reliefulurile și statuile) erau reprezentate în mod pictat, adică erau colorate cu culori vii. Acest mod de percepere vizual în societatea romană era o « mo tenire », posibil venit din arta greacă care utiliza același mod de a colora propriile monumente arhitecturale și artistice.

Arheologul și istoricul de artă italian Ranuccio Bianchi Bandinelli (1900-1975) a propus într-o emisiune televizată în anul 1972, prin intermediul unui pictor, de a reconstitui direct pe mulajul din ipsos (mărimă naturală) scena XXXII – Dacii îi atac pe romani refugia i într-o cetate, culorile inițiale probabile ale Columnei Traiane¹⁷.

Imaginea, scena XXXII - asaltul dacilor împotriva unei fortărețe romane, a fost expusă în cadrul celei de a (42)XLII^a Bienale a Academiei de Artă din Veneția, în anul 1986, într-o expoziție tematică purtând ca titlu *Arte e Scienza* (Arta și Știința), constituind unul din elementele de mare interes ale acestei expoziții. (fig. 21).

Importanța Columnei lui Traian pentru România – proiecte culturale de a reproduce și de a înălța acest monument la București

Cum am văzut în rândurile de mai sus, Columna lui Traian a interesat din punct de vedere artistic nu numai Occidentul, dar și societatea românească.

Ideea și originea proiectelor de a avea o copie integrală a preiosului monument și pentru România datează încă din secolul 19. Pentru susținerea acestui fapt, am putea spune că un « pas » l-a făcut și celebrul Badea Cârănean (Gheorghe Cârănean, 1848-1911), patriot, iubitor de carte și istorie, și luptător pentru întregirea neamului. Iubirea puternică față de neamul său îl determină să plece în anul 1896 pe jos, din satul său natal Cârăneana (Sibiu), în călătorie « documentară » până la Roma, să vadă cu ochii lui dacii de pe Columna lui Traian. A călătorit timp de 45 de zile, rupând cinci perechi de opinci. Legenda spune, iar mărturiile scrise o confirmă, că Badea Cârănean, după ce a împins pe treptele Columnei puținul său mânt și grâu românesc adus de el, obosit precum era, a adormit cu desăgii sub capul său. În zori gardienii l-au confundat pe drumul neobișnuit cu un oțean dac coborât de pe monumentul închinat împăratului Traian, într-atât de izbitoare era asemănarea. Acest lucru l-a impresionat profund pe italienii, care au titrat în toate ziarele vremii, pe prima pagină: «Un dac a coborât de pe Columnă: cu pleoacă, cu cămașă și cu măști, cu ăriși și cu opinci». I s-a publicat fotografia, i s-au luat interviuri. A fost prezentat ambasadorului României la Roma, personalitate italiene și a legat o strânsă prietenie cu primarul Romei. Badea Cârănean a făcut senzație la Roma, a fost invitat în mediile politice, culturale, jurnalistice din Italia, fiind primit cu simpatie și prietenie.

Am putea spune că prima propunere de reconstituire a Columnei lui Traian la București îi aparține lui Mihail Kogălniceanu. În 1867 în presa vremii se face propagandă pentru obținerea de fonduri în vederea realizării unei copii după «acel nemuritor document al istoriei noastre», după cum relatează ziarul «Românul», din 9 februarie 1867. În a doua jumătate a secolului XIX-lea, pictorul bănean Nicolae Popescu (1835-1877) pledează de la Roma, în corespondența sa cu Iosif Vulcan, pentru o copie a Columnei, «fiind interesant și folositor

¹⁷ Pentru vizionarea acestui film documentar se vedează: <http://www.youtube.com/watch?v=eQKOAd0gUM>

pentru na iunea noastr ... ar ar ta fiec rui român originea sa, cine au fost str mo ii no tri glorio i». El a întreprins copierea reliefurilor de pe Columna pentru a fi litografiate i r spândite în popor. De asemenea, Alexandru Odobescu, în 1874-1875, la Facultatea de Litere a Universit ii din Bucure ti, la cursurile sale de arheologie, spunea: «de pe tiparele f cute din ordinul împ ratului (Napoleon al III-lea) am putea, cu neînsemnate sacrificii, s c p tam o reproducere în bronz a întregii Columne Traiane, care s-ar în l a cu fal , chiar în fa a acestui edificiu [adic Universitatea]...». Aceste dorin e ale clasei intelectuale române ti deveneau din ce în ce mai serioase i pe punctul de a fi realizate, în 1886-1887 a fost f cut un proiect de c tre arhitec ii Heino Schmieden, Viktor von Weltzien i Robert Speer (din Berlin) pentru ridicarea unei cl diri monumentale, în stil neo-clasic, care urma s ad posteasc Muzeul Na ional, Academia Român , Biblioteca Na ional i Arhivele Statului, i urma s fie amplasat pe cheiul Dâmbovi ei, la Bucure ti, iar în fa a edificiului era prev zut ridicarea Columnei reconstituit (**fig. 22 a-b**)¹⁸. V.A. Urechia propune în 12 noiembrie 1882 în adunarea deputa ilor un proiect de lege conform c ruia la Bucure ti va fi a ezat o reproducere exact a Columnei lui Traian. Copia urma s fi realizat din cupru galvanic la uzina Oudry din Auteuil (Fran a), pentru suma de 678.000 lei. Pe soclul din marmur i bronz se proiecta s cuprind date privind evenimente importante din istoria poporului român (Unirea, Independen a); dar proiectul nu a ajuns s fie realizat. În 1912, Al. Tzigara-Samurca face demersuri pe lâng conservatorul muzeului din Saint-Germain-en-Laye (Fran a), arheologul Salomon Reinach, ca, în schimbul unor copii dup metopele de la Adamclisi, s se ob in mulaje dup Column . De i acordurile erau f cute, proiectul nu s-a concretizat. În anii 1934-1939 un determinant merit l-a avut arheologul Emil Panaitescu, pe atunci fiind directorul colii Române din Roma, care a f cut o serie de memorii adresate Academiei, Ministerului Instruc iuni Publice, Ministerului de Finan e, Parlamentului, ob inând în 1939 ca statul român s comande copia Columnei Traiane unor me tri de la Vatican, sub conducerea lui Francesco Mercatalli. La început a fost comandat numai fusul coloanei, pe urm i soclul. Lucr rile mulajelor s-au efectuat în timp de r zoi, fusul coloanei a fost terminat în 1940, iar soclul în 1943. Copia Columnei a costat statului român suma de 4 milioane de lei, care a fost achitat integral. Realizarea mulajelor a fost supravegheat de Emil Panaitescu, iar calitatea lor a fost verificat de o comisie reprezentat de Guido Galli, directorul tehnic al muzeelor pontificale, Italo Gismondi, arhelog i arhitect, Giuseppe Lugli, arheolog, Virgil V t ianu, istoric de art , i Emil Panaitescu, arheolog.

Din cauza r zboiului, mulajele nu au ajuns imediat în România dup terminarea realiz rii lor. Între timp ele au fost ad postite în subsolurile Muzeului Lateran, ale Forului lui Traian i în depozitele Palatului Expozi iilor, la Roma; în final mulajele Columnei ajung la Bucure ti, în iunie 1967. Reproducerea Columnei este de foarte bun calitate: materialul care a fost întrebuinat, ciment alb armat, amestecat cu praf de marmur , se apropie ca aspect de cel original, iar soclul imit perfect originalul, respectând propor iile monumentului. Toate metopele sunt expuse din 1972 la Muzeul Na ional de Istorie a României (Bucure ti) într-o vast sal , special amenajat .

¹⁸ Al. Tzigara-Samurca , «Muzeul nostru Na ional», *Via a Româneasc* , anul I, vol. II, 1906, p. 102-116 ; Ioana Maria Petrescu, « Un centru universitar pe cheiurile Dâmbovi ei. Proiecte nerealizate », *Arhitectura*, nr.4/2012.

Astfel, proiectele începute în sec. al XIX-lea de a reproduce integral Columna au fost în sfârșit concretizate, după numeroase dificultăți, dar cum rămâne cu proiectul de a ridica monumentul la București, într-un loc special amenajat? Acesta voia să fie construit la scara 1/1 celebrul monument și de a fi înălțat la București nu a dispărut: personalități românești actuale au convingerea că proiectele «vechi» din sec. al XIX-lea trebuie să fie din nou lansate.

Reprezentări de daci în arta statuar

Dar reprezentări de daci nu au fost executate numai în basorelieful ci și în *ronde-bosse*, statui de mari proporții, depășind dimensiunile naturale, variind de la 2,17 m, 2,20 m, 2,25 m, 2,34 m, 2,39 m, 2,44 m, 2,60 m, 3,00 m, ajungând până la dimensiuni impresionante de 3,15-3,24 m. Majoritatea acestor statui monumentale au fost realizate de artiști români, ca și Columna, în timpul domniei împăratului Traian (98-117 d.Hr.) tot pentru Forul acestuia.

Descoperirile arheologice efectuate în Forul lui Traian, precum și reconstituirile realizate de specialiști italieni, americani și francezi (**fig. 23 a-b**) au arătat că pentru acest vast complex arhitectural au fost realizate trei serii de statui de daci, diferite ca dimensiuni, care aveau un loc bine stabilit în perimetrul acestui For, la înălțime, ca false cariatide, situate la nivelul aticelor porticurilor curții interioare, deasupra fiecărei coloane de susinere a galeriilor acestor porticuri, la nivelul fațadei exterioare (partea sudică) de la Basilica Ulpia, precum și seria de statui de daci din porfir roșu pentru "porticus porphiretica". Statuile aveau dimensiunile de 2,68 m (pentru cele de la nivelul porticurilor perimetrului interior al Forului lui Traian), 3,084 m (cele de pe fațada parții de sud a clădirii Basilica Ulpia) și 2,30-2,40 m (pentru galeria "porticus porphiretica"). Numărul aproximativ al acestor statui monumentale de daci realizate pentru acest Forum este estimat între 85 și 100.

Efortul autorităților romane și al artiștilor români de a reprezenta daci în arta lor a fost considerabil. Pentru acest monumental complex arhitectural (Forul) au fost decise sculptate trei serii de statui de daci (exemple):

- O serie din marmură albă de Carrara, fiecare statuie având aprox. 2,68 m (**fig. 24 a-c**);
- O a doua serie din marmură colorată de tip "pavonazzetto", fiecare statuie având aprox. 3,084 m (**fig. 25 a-c**);
- Și o a treia serie din porfir roșu-vin (pentru corp) și marmură albă (pentru cap și mâini), fiecare statuie având aprox. 2,30-2,40 m (**fig. 26 a-c**).

Am putea afirma că aceste reprezentări sculpturale monumentale de daci sunt puse în valoare nu numai din punct de vedere al aspectului poziției și atitudinii demne pentru fiecare personaj, dar și al materialului din care au fost sculptate: porfirul roșu-vin. Acest material era considerat în lumea romană «pietra regale» și era întrebuințat pentru a reprezenta puterea imperială romană; porfirul roșu era monopol imperial și cu toate acestea dacii au fost sculptați în acest material regal folosit în mod exclusiv pentru punerea în valoare a imaginii împăraților români¹⁹.

Până acum «barbarii» nu au fost niciodată reprezentați în arta oficială romană în porfir roșu regal cu excepția dacilor – un fapt cu totul aparte. Fără acordul împăratului Traian

¹⁹ Vezi articolul «Porfido», în *Enciclopedia dell'Arte Antica Classica e Orientale*, Roma, 1965, t. VI, p. 381–383.

nu ar fi fost posibil ca imaginea dacilor să fie reprezentat în arta oficial roman din acest material rezervat puterii imperiale.

Se poate afirma că, mai mult decât celii (galii), germanii, parții, sau alii «barbari», geto-dacii au avut un loc privilegiat în arta romană și în inima Romei (Forul lui Traian). Poporul geto-dac a fost, putem spune, pus în evidență într-o manieră fără precedent de romani, în așa fel încât s-a ajuns a se da impresia unei «simpatii» sau unei «admirații» cu totul aparte vizavi de acest popor²⁰.

Câteva reflecții despre figurile de Daci reprezentate pe Columna în arta statuar (fig. 27 a-i)²¹

Compozițiile reliefulor Columnei și statuile de daci pun în evidență stilul sculpturii romane al perioadei lui Traian (98-117 d.Hr.), numeroase informații documentare, precum și o bogată iconografie.

În primul rând, se observă marea calitate sculpturală și iconografică ce caracterizează aceste reprezentări; figurile dacilor pot fi considerate ca fiind adevărate portrete (în sensul de reprezentare care prezintă afinități evidente cu modelul sculptat) care particularizează fiecare personaj reprezentat în arta romană. De asemenea, fizionomia lor aparte, naturală și demnă, caracterizează aceste reprezentări. Subliniem faptul deosebit de important, marea majoritate a acestor sculpturi au fost realizate de artiști oficiali romani în momentul când arta romană se afla la apogeu, adică atunci când calitatea reprezentării figurii umane atinsese cel mai înalt grad artistic. Studiat cu mult atenție, toată această bogată și diversă iconografie reprezentată în sculptura romană, atât pe metopele Columnei lui Traian, precum și în arta statuară, prezintă mai multe detalii importante: trăsăturile figurilor tuturor dacilor (bărbați, femei și copii) au fost realizate cu un mare profesionalism artistic de către artiștii romani. Fiecare personaj a fost redat individualizat, fiecare figură a fost restituită cât mai fidel posibil cu aceeași a modelului (personajului) real. Se poate afirma chiar că toate trăsăturile care caracterizează fiecare chip au fost transpuse în mod minuios în piatră și se poate vorbi aici de adevărate portrete. Perioada respectivă a domniei lui Traian (98-117 d.Hr.) a marcat o etapă foarte importantă în arta sculpturală romană: marea calitate artistică și iconografică a portretului. Deci, aceste portrete au fost desenate și sculptate după viu, după modele reale, adică daci, sau prizonieri daci au servit ca studiu pentru a fi reprezentați în basoreliefurile Columnei lui Traian și pentru statuile Forului acestuia.

Aceste compoziții realiste, figurile personajelor realizate atât în reliefulurile Columnei cât și în arta statuară, au permis a se înlege mai bine «secretul» talentului artiștilor romani din perioada domniei lui Traian, frumosul și realistul stil al colii de artă de la Roma.

Sculptorii romani au înțeles și în același timp au perceput (factor esențial în domeniul artelor plastice) anumite lucruri structurale în ceea ce privește reprezentarea chipului uman: înainte de a observa, studia și reda fizionomia aspectului fizic exterior, trebuia văzut, decipat

²⁰ Vezi Alexandre Simon Stefan, *Les guerres daciques de Domitien et de Trajan. Architecture militaire, topographie, images et histoire*, École française de Rome, Roma, 2005, p. 704; Wilhelm Froehner, *La Colonne Trajane*, Paris, 1865, p. 40: «Aucun des nombreux peuples absorbés par l'empire ne peut se vanter d'avoir vu élever un monument plus digne et plus durable de son amour pour l'indépendance» (Cu excepția dacilor, «nici unul din numeroasele popoare absorbite de imperiu nu se poate lăuda că a văzut în lăndu-se un monument mai demn și mai durabil închinat dragostei sale pentru neatârnat»).

²¹ A se consulta de asemenea muzeul virtual cu reprezentările dacilor pe site-ul web : <http://statuiedacii.ro>

i în eles mai întâi aspectul psihic (momentul psihic), aspectul interior al fiec rui personaj («portretul» l untric), al fiec rui model, i rezult c de fapt avem aici de a face în realitate cu dou portrete pentru fiecare personaj, cel exterior i cel interior; cel exterior, forma exteriorar perceptut , aspectul fizic, «*charnel*», i cel interior, portretul psihic care se suprapune peste cel exterior, îmbr cându-l, i astfel împreun cele dou portrete se unesc ca într-o simbioz perfect , c p tând aspectul de «*vivant*», de real. Se poate presupune c în aceasta const «misterul» i prestigiul artei portretului colii romane al perioadei de apogeu din timpul lui Traian. Conform binecunoscutului dicton de mare esen , «chipul reprezint oglinda sufletului», sculptorii romani au în eles acest lucru esen ial, adic rolul important pe care îl are, în arta portretului, aspectul interior al fiec rui individ. Ei nu au neglijat în niciun chip acest rol primordial al psihicului care modeleaz , «sculpteaz » i formeaz aspectul chipului exterior al omului. Arti tii romani l-au transpus cu mult talent în arta lor sculptural .

Proiecte culturale ANIVERSARE COLUMNA LUI TRAIAN – 1900 de ani de la inaugurare (113-2013)

În anul 2013 au avut loc mai multe activit i culturale dedicate anivers rii Columnei, i anume:

- Colocviu: COLUMNA TRAIANI – TRAJANSSÄULE, 9-12 mai 2013, Universität Wien – Univ. din Viena (Austria)²²; organizatori: prof. dr. Fritz Mitthorff i prof.dr. Günther Schörner;
- Muzeul Na ional de Istorie a României – expozi ie : COLUMNA MCM – Celebrarea a 1900 de ani de la ridicarea Columnei lui Traian, Bucure ti, 13 mai 2013²³;
- AICC (www.icromania.org) - Asocia ia Identitate Cultural Contemporan a organizat în parteneriat cu ArCub - Bucure ti²⁴ spectacolul cultural : COLUMNA LUI TRAIAN – 1900 de ani de la inaugurare, 24 mai 2013, la Centrul Cultural ArCub, Bucure ti²⁵ (**fig. 28**);
- Colocviu: COLONNA TRAIANA – MCM, 7-8 iunie 2013, «Accademia di Romania» în Roma²⁶; organizatori: prof. dr Mihai B rbulescu i Anna Maria Liberati;
- Publicarea num rului special dedicat anivers rii Columnei ap rut în revista francez *DOSSIERS D'ARCHÉOLOGIE*: – *Trophées romains et colonne Trajane*, Dijon, Éditions Faton, n° 359, septembrie/octombrie 2013 (**fig. 29**); o reu it colaborare între speciali ti în domeniul istoriei antice romane din Fran a, România, Italia i Austria²⁷;
- Timi oara – Universitatea de Vest: Colocviul Interna ional COMUNICARE I CULTUR ÎN ROMÂNIA EUROPEAN , edi ia a II-a, 24-25 septembrie 2013; în cadrul acestui colocviu au fost prezentate i comunic ri dedicate inagur rii Columnei lui Traian (113-2013);

²² Vezi pe Internet: <http://columna-traiani.univie.ac.at/en/home/>

²³ A se vedea pe Internet: <http://www.mnir.ro/index.php/columna-mcm-celebrarea-a-1900-de-ani-de-la-ridicarea-columnei-lui-traian/>; <http://www.mnir.ro/index.php/proiectul-cultural-columna-mcm-celebrarea-a-1900-de-ani-de-la-ridicarea-columnei-lui-traian-continua-si-in-2014/>

²⁴ ArCub : Centrul Cultural de Proiecte Culturale al Prim riei Municipiului Bucure ti (<http://www.arcub.ro/>).

²⁵ Vezi pe Internet : http://www.arcub.ro/news_detail.php?id=534 ; http://www.arcub.ro/agenda_detail.php?id=764; <http://www.columnaluitraian.ro/ro/columna-lui-traian-1900-de-ani-de-la-inaugurare>; http://www.youtube.com/watch?v=zdVvkUF_WpPM

²⁶ Vezi pe Internet : http://www.accadromania.it/archivio2013_2.htm

²⁷ Vezi pe Internet : <http://www.dossiers-archeologie.com/numero-359/trophees-romains-colonne-trajane.3840.php>

- AICC (www.iccromania.org) - Asocia ia Identitate Cultural Contemporan a organizat expozi ia în parteneriat cu Academia Româna, Uniunea Arti tilor Plastici din România, Universitatea Na ional de Arte - Bucure ti: COLUMNA LUI TRAIAN ÎN ARTA CONTEMPORAN – 1900 de la inaugurare (113-2013), expozi ie de art plastic i decorativ , 25 oct.- 3 dec. 2013, la «Casa Academiei Române», Bucure ti; este pentru prima oar când o astfel de expozi ie a fost organizat (**fig. 30**);
- Colocviu franco-român la Bucure ti: ÉTUDES SUR LA COLONNE TRAJANE – 1900 ans depuis l'inauguration (113-2013), 28 octombrie 2013, «Casa Academiei Române», Bucure ti (**fig. 31**), sala de conferin e «Centre Pierre Werne »; alocu iune inaugural : acad. prof. dr. Alexandru Vulpe; moderatori: prof. dr. Alexandru Barnea, prof. dr. Martin Galinier, prof. dr. Constantin C. Petolescu. Acest colocviu franco-român a fost organizat de Institutul de Arheologie «Vasile Pârvan» (Bucure ti) al Academiei Române, în colaborare cu Universitatea din Perpignan «Via Domitia» (Fran a) i cu AICC – Asocia ia Identitate Cultural Contemporan (Bucure ti).

Teme i activit i culturale viitoare 2014-2015 ...

- Dup ce a fost prezentat la Bucuresti, la «Casa Academiei Române» (25 oct.- 3 dec. 2013), expozi ia COLUMNA LUI TRAIAN ÎN ARTA CONTEMPORANA va fi prezentat i în alte ora e importante din România i Moldova: Sibiu, Cluj, Chi in u etc.
- Subiecte culturale viitoare: Arcul lui Traian de la Benevento (Italia); acest monument a fost inaugurat în 114 d.Hr., i anul acesta (2014) se vor împlini 1900 de ani de existen ; Arcul de triumf al lui Constantin de la Roma a fost inaugurat în 315 d.Hr., i anul viitor (2015) se vor împlini 1700 de ani de când a fost construit; se vor face public ri despre aceste dou monumente antice importante i eventuale manifest ri culturale;
- În 2015 Universitatea din Perpignan – Via Domitia (Fran a) doreste s organizeze un colocviu care va include i subiectul Arcului lui Constantin (Roma), în colaborare cu România: Academia Româna, Institutul de Arheologie – Vasile Pârvan – Bucure ti, etc.

Concluzie

Columna, basoreliefurile ei, scenele istorice, precum si statuile de daci din Forul lui Traian, reprezint un adev rat act de identitate al poporului român i al României.

Columna i reprezent rile statuare de daci reprezint o bogat surs istoric , iconografic i artistic , atât pentru elevi, studen i, istorici, cercet tori, istorici de art , arti ti, i suscit un interes în sensul larg, de cunoa tere pentru toat lumea ; astfel, aceste izvoare sculpturale inestimabile sunt integrate în contextul societ ii noastre actuale i vor r mâne în con tiin a noastr pentru totdeauna.

Cum a fost subliniat în rândurile precedente, compozi iile scenelor Columnei i statuile monumentale ale dacilor din Forul lui Traian au permis s fie mai bine cunoscut arta roman din perioada domniei lui Traian (98-117 d.Hr.) i stilul arti tilor prestigioasei coli artistice din Roma; se poate afirma c aceia i arti ti care au sculptat compozi iile Columnei au realizat de asemenea i statuile de daci (în primul rând în ceea ce prive te partea iconografic , adic portretele personajelor); stilul artistic este foarte apropiat i se poate remarca (în mai multe rânduri) c acelea i personaje dacice (figurile lor) sunt reprezentate în scenele Columnei, precum i în sculptura statuar .

Este important a se studia aceste reprezent ri, aceste sculpturi de o mare calitate artistic , realizate în perioada domniei împ ratului Traian, când arta roman se g sea în culmea gloriei sale, la apogeu, i de a le pune în valoare. Aceste opere sunt de o foarte mare însemn tate iconografic i aceste cercet ri au ca obiectiv pentru a ne permite de a în elege mai bine semnificatia acestor reprezent ri sculpturale i stilul artistic roman pentru acest perioad a artei, pentru a sublinia importan a acestor opere i a le studia la adev rata lor valoare.

Columna lui Traian i statuile de daci reprezint o bogat surs istoric , iconografic i artistic , nu numai pentru speciali ti, istorici, istorici da art etc., dar i pentru publicul larg (diversi): i în acest sens, în 2012, a fost realizat în colaborare cu ingineri în informatic din Bucure ti, un muzeu virtual pe Internet, un catalog cu sculpturile de daci: <http://statuitedaci.ro/>.

De asemenea, aceste reprezent ri sculpturale (compozi iile Columnei i statuile de daci) au permis pentru a percepe mai bine leg tura artistic între arta i arti tii Rena terii, Barocului etc. i arta antic , i aceste sculpturi realizate în perioada conducerii lui Traian au servit ca baz , ca model, pentru ace ti arti ti, formând astfel stilul lor artistic în capodoperele lor celebre pe care le putem vedea i admira în numeroase colec ii de art care se g sesc în întreaga lume.

Este de dorit ca scenele Columnei i reprezent rile statuare de daci s fie în continuare studiate, atât din punct de vedere istoric, iconografic, cât i artistic, fiind de o foarte mare importan pentru cultura României i a imaginii ei în lume.

Aceste studii, aceste cercet ri converg spre un domeniu de deschidere i de leg tur între lumea artistic antic roman i cea a Rena terii i a celorlalte curente artistice care au urmat.

Bibliografie & Cataloage de expozi ie:

- *La Colonna Traiana e gli artisti francesi da Luigi XIV a Napoleone I*, Accademia di Francia à Roma, Villa Medici 12 aprilie-12 iunie 1988, Roma: Edizioni Carte Segrete, 1988.
- *I marmi colorati della Roma imperiale*, Roma, Mercati di Traiano, 28 septembrie 2002-19 ianuarie 2003, Vene ia: Marsilio Editori, 2002.
- *I colori del bianco: policromia nella scultura antica*, expozi ie itinerant 2003-2005, Musei Vaticani, Roma: De Luca Editori D'Arte, 2004.
- *DACIA AVGVSTI PROVINCIA*, Bucure ti – Muzeul Na ional de Istorie a României, Editura Cetatea de Scaun, 2006; text în limba româna i italian .

Dossiers d'archéologie:

- *Les Forums romains – gloire des empereurs*, Dijon, Éditions Faton, n° 352, iulie/august 2012.
- *Trophées romains et colonne Trajane*, Dijon, Éditions Faton, n° 359, septembrie/octombrie 2013.

Autori:

- Capecchi Gabriella, Marzi Maria Grazia, Saladino Vincenzo, *I granduchi di Toscana e l'antico: acquisti, restauri, allestimenti*, Floren a, Leo S. Olschki, 2008.
- Coarelli Filippo, *La Colonna Traiana*, Roma, Editore Colombo, 1999.
- Froehner Wilhelm, *La Colonne Trajane*, Paris, Imprimeurs des Musée impériaux, 1865.
- Galinier Martin, *La Colonne Trajane et les Forums impériaux*, Roma, Collection de l'École française de Rome, 2007.

- Galinier Martin, «*La colonne Trajane: architecture et décor*», *Dossiers d'archéologie*, Éditions Faton, n° 359, septembre/octobre 2013.
- Packer James E., *Forum of Trajan in Rome. A study of the monuments*, 3 vol., University of California Press, Berkeley-Los Angeles-Londres, 1997.
- Packer James E., *The Forum of Trajan in Rome. A Study of the Monuments in Brief*, University of California Press, Berkeley-Los Angeles-Londres, 2001.
- Petolescu Constantin C., *Inscriptiones externes concernant l'histoire de la Dacie*, I, Bucure ti, Editura Enciclopedic , 1996; idem, *Auxilia Daciae*, Bucure ti, Ars Docendi, 2002; idem, *Dacia un mileniu de istorie*, Bucure ti, Editura Academiei Române, 2010; idem, «*La guerre dacique de l'empereur Trajan*», *Dossiers d'archéologie*, Éditions Faton, n° 359, septembre/octobree 2013.
- Popescu Mihai, «*La religion en Dacie*», *Dossiers d'archéologie*, n° 359, sept.- oct. 2013.
- Preda Constantin (coordonator tiin ific), *Enciclopedia arheologiei i istoriei vechi a României*, Bucure ti, Editura enciclopedic , vol. I (1994), vol. II (1996), vol. III (2000).
- Settis Salvatore, «*La colonne Trajane: invention, composition, disposition*», *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations*, vol. 40e année, nr. 5, 1985.
- Settis S., La Regina A., Agosti G. i Farinella V., *La Colonna Traiana*, Torino, 1988.
- Stefan Alexandre Simon, *Les guerres daciques de Domitien et de Trajan. Architecture militaire, topographie, images et histoire*, Roma, École française de Rome, 2005.
- Tudor Dumitru (coordonator tiin ific), *Enciclopedia civilizatiei romane*, Bucure ti, Editura tiin ific i enciclopedic , 1982.
- Turcan-Déléani Marie, «*Les monuments représentés sur la colonne Trajane: schématisme et réalisme*», *Mélanges d'archéologie et d'histoire*, vol. 70, 1958.
- Ungaro Lucrezia, «*I Daci dal Foro di Traiano*», în *I marmi colorati della Roma imperiale*, Marsilio Editori, Vene ia, 2002.
- Idem, în *Dossiers d'Archéologie*, n° 359, septembre/octombrie 2013.
- Velcescu Leonard, «*Représentations statuares du roi Décébale*», *SCIIVA*, t. 58, n° 1-2, 2007.
Accessible en ligne: <http://academia.edu/2338573>
- Velcescu L., *Les Daces dans la sculpture romaine. Étude d'iconographie antique*, Éditions Les Presses Littéraires, Saint-Estève, 2010.
- Velcescu L., «*Le portrait du roi Décébale*», *Dossiers d'Archéologie*, n° 359, septembre-octobre 2013.
- Idem, în *Dossiers d'Archéologie*, n° 359, septembre/octombrie 2013.
- Vulpe Radu, *Columna lui Traian – Trajan's Column*, Bucure ti, CIMEC, 2002.

Lista figurilor:

- Fig. 1. La maquette du Forum de Trajan réalisée entre les années 1935 et 1971 par l'architecte et archéologue Italo GISMONDI (1887-1974); *Museo della Civiltà Romana* (Rome).
- Fig. 2 a-b. Roma - imagini Columna lui Traian; foto. L. Velcescu.
- Fig. 3. Baza Columnei cu inscrip ia; foto. L. Velcescu.
- Fig. 4 a-f. Imagini in interiorul Columnei; foto. L. Velcescu.
- Fig. 5 a-d. Columna lui Traian reprezentat schematic pe monedele din perioada domniei lui Traian (98-117 d.Hr.).
- Fig. 6 a-g. Columna lui Traian – detalii; foto. L. Velcescu.
- Fig. 7 a-i. Detalii – scenele Columnei; imagini dupa Conrad Cichorius, *Die Reliefs der Traianssäule*, Berlin, 1896-1900, 3 vol.
- Fig. 8. Intrarea la baza Columnei: foto. L. Velcescu.

- Fig. 9 a-g. Columna Astoria – USA.
- Fig. 10. Desen, laviu cafeniu-deschis, cerneal maro, atribuit artistului italian Pirro Ligorio, «Prizonieri îngenunchindu-se în fa a unui rege a ezat pe un tron»; dim.: H 0,264 m, L 0,358 m; Paris, Muzeul Luvru, Departamentul Artelor Grafice, inv. 9684.bis (recto).
- Fig. 11 a-f. Desene de Rubens; toate aceste portrete reprezintă figuri de daci desenate după compozițiile Columnei lui Traian (Roma); vezi Marjon van der Meulen, *Rubens Copies after the Antique*, vol. II (p. 163-172) – III (fig. 289-300, 305), Londra, 1994-1995.
- Fig. 12. Desen-laviu c r miziu cu alb, atribuit sculptorului francez Edmé Bouchardon; cap de dac, poziție din profil, studiu după Columna lui Traian, Roma; inv. 34930 (recto), dimensiuni: H. 0,182 m, L. 0,178 m.
- Fig. 13 a. Pictură de Hubert Robert: «Les Découvreurs d'Antiques»; ulei pe pânză; dim. 81 x 67 cm; această pictură a fost realizată în 1765; tabloul este pe stradă la Valence, *Musée des Beaux-Arts et d'Histoire naturelle*; inv. P. 492; fig. 13 b: acuarelă de H. Robert: «Deux jeunes femmes dessinant dans un site de ruines antiques»; 70 x 98 cm; Muzeul Luvru; nr. inv.: RF 31695 (recto); semnat și datat în partea de jos, în mijloc: «H. ROBERT 1786».
- Fig. 14. Desen (cerneal de China) de Pierre-Adrien Pâris, după pedestalul Columnei lui Traian; pe stradă la Biblioteca Municipală din Besançon (Franța); nr. inv.: vol. 476, nr. 171.
- Fig. 15 a. Desen de Eugène Emmanuel Viollet-Le-Duc; studiu după o statuie de dac din Forul lui Traian (Roma); min. de plumb; 0,440 m x 0,265 m; desen adnotat de artist, jos dreapta: «forum de Trajan ordre des Captifs de la basilique feuille n° 4»; iar în partea de jos stânga: «Le vêtement en marbre Pavonacetto. La tête et les mains en marbre blanc»; Paris, C.R.M.H. (*Centre des Recherches sur les Monuments Historiques*); nr. inv. 9; fig. 15 b: rezerva la forului lui Traian (Roma); statuie fragmentară de dac din marmură albă; inv. 6103; inițial statuia măsură aprox. 2,60 m; realizată în timpul domniei lui Traian (98-117 d.Hr.) pentru forul său la Roma; fig. 15 c: desen în creion negru de E. E. Viollet-Le-Duc; studiu după un cap de dac; dim. Desen.: 0,260 x 0,202 m; Paris, C.R.M.H.; desen datat în partea de jos dreapta: «18 avril 1837»; adnotat de artist, jos dreapta: «Ordre des Captifs – feuille n° 16 Forum Trajan»; inv. nr. 10; fig. 15 d: cap de dac din marmură albă; inv. nr. 2293; sculptura a fost găsită în forul lui Traian, înainte de anul 1837; dim. capului: 0,49 m; dat.: perioada lui Traian.
- Fig. 16. Roma – *Museo della Civiltà Romana* (sala LI : *La Colonna Traiana*); foto. L. Velcescu.
- Fig. 17. Franța – Muzeul «d'Archéologie Nationale de Saint-Germain-en-Laye» – Columna lui Traian.
- Fig. 18. Columna lui Traian (mulaj) – Versailles, «Petite Ecurie du roi», Galeria de artă romană (după 1973).
- Fig. 19 a-b. Columna lui Traian (mulaj) – *Victoria and Albert Museum* (Londra).
- Fig. 20 a-b. Columna lui Traian (mulaj) – Muzeul Național de Istorie a României (București).
- Fig. 21. Columna lui Traian – scena XXXII (color) – asaltul Dacilor împotriva unei forte romane.
- Fig. 22 a-b. Academia și Columna la București pe cheiul Dâmboviței – proiectul (1886-1887) arhitecților germani, Heino Schmieden, Viktor von Weltzien și Robert Speer (din Berlin).
- Fig. 23 a-b. Reconstituirea Forului lui Traian: fațada sud – *Basilica Ulpia* și partea nord-est a porticului forului (după James E. Packer, *The Forum of Trajan in Rome. A Study of the Monuments in Brief*, University of California Press, 2001); Columna lui Traian (reconstituire) – dosar științific: B. Leterrier, S. Madeleine, P. Fleury; infografie: Ch. Morineau, N. Lefèvre (2013)²⁸.
- Fig. 24 a-c. Statui de daci din marmură albă din forul lui Traian (Roma); a – Casino dell'Aurora Ludovisi (Roma); b – Muzeul Vaticanului; c – Muzeul Pitti (Florența).
- Fig. 25 a-c. Statui de daci din marmură colorată de tip *pavonazetto* din forul lui Traian (Roma); a – Muzeul Vaticanului; b – Muzeul Palatin (Roma); c – Muzeul Capitolin (Roma).
- Fig. 26 a-c. Statui de daci din porfir roșu-viu (galeria "porticus porphiretica" din forul lui Traian); a – b – «Giardino di Boboli» (Florența); c – Muzeul Luvru (Paris).

²⁸ Vezi Internet : http://www.unicaen.fr/services/cireve/rome/pdr_maquette.php?fichier=visite_forum_trajan

- Fig. 27 a-i. Reprezentări de daci (Columna și statui); a-f – detalii de pe Columnă (foto. L. Velcescu); g – Muzeul Ermitaj (Petersburg); h – Muzeul Forului lui Traian (Roma); i – Israel Museum (Jerusalem).
- Fig. 28. Afișul manifestării culturale dedicate aniversării Columnei – 1900 de ani de la inaugurare (113-2013); ArCub (București), 24 mai 2013.
- Fig. 29. «Dossiers d'Archéologie», nr. 359, sept.-oct. 2013 – număr special dedicat aniversării Columnei.
- Fig. 30. Afișul expoziției: COLUMNA LUI TRAIAN ÎN ARTA CONTEMPORANĂ, București, «Casa Academiei Române», 25 oct.- 3 dec. 2013.
- Fig. 31. Afișul colocviului franco-român dedicat aniversării Columnei: *ÉTUDES SUR LA COLONNE TRAJANE – 1900 ans depuis l'inauguration*, București, «Casa Academiei Române», sala de conferințe «Pierre Werner», 28 oct. 2013.

Fig. 1

a

b

Fig. 2

Fig. 3

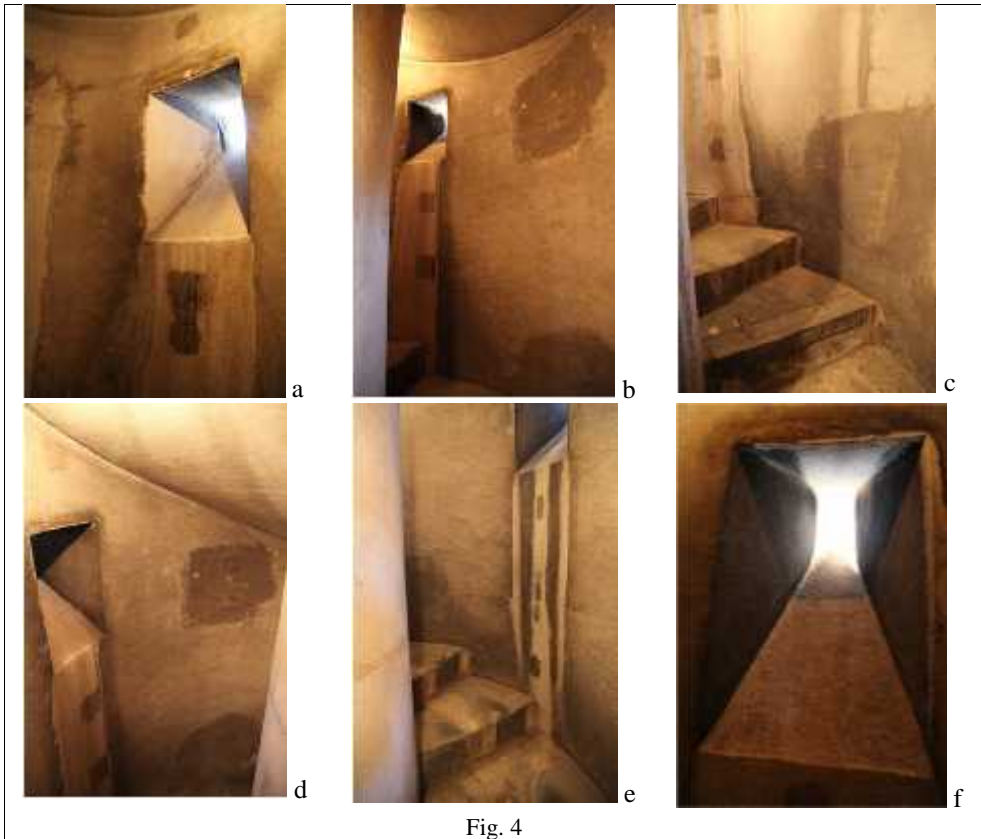

Fig. 4

Fig. 5

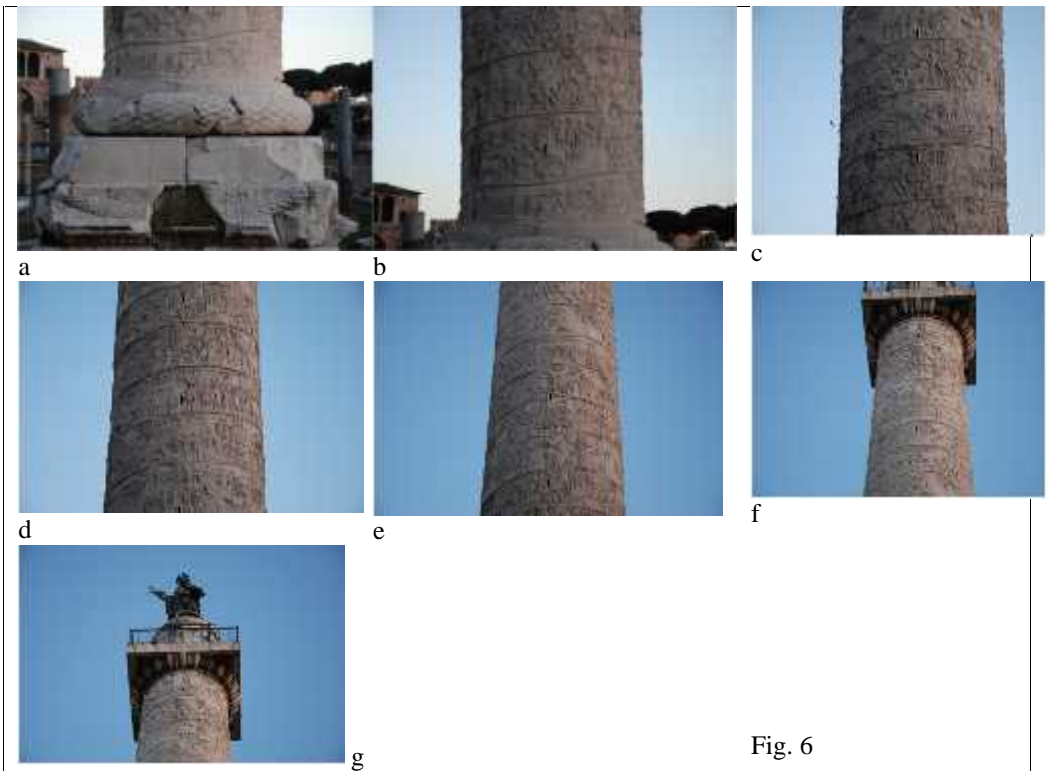

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Fig. 9

Fig. 10

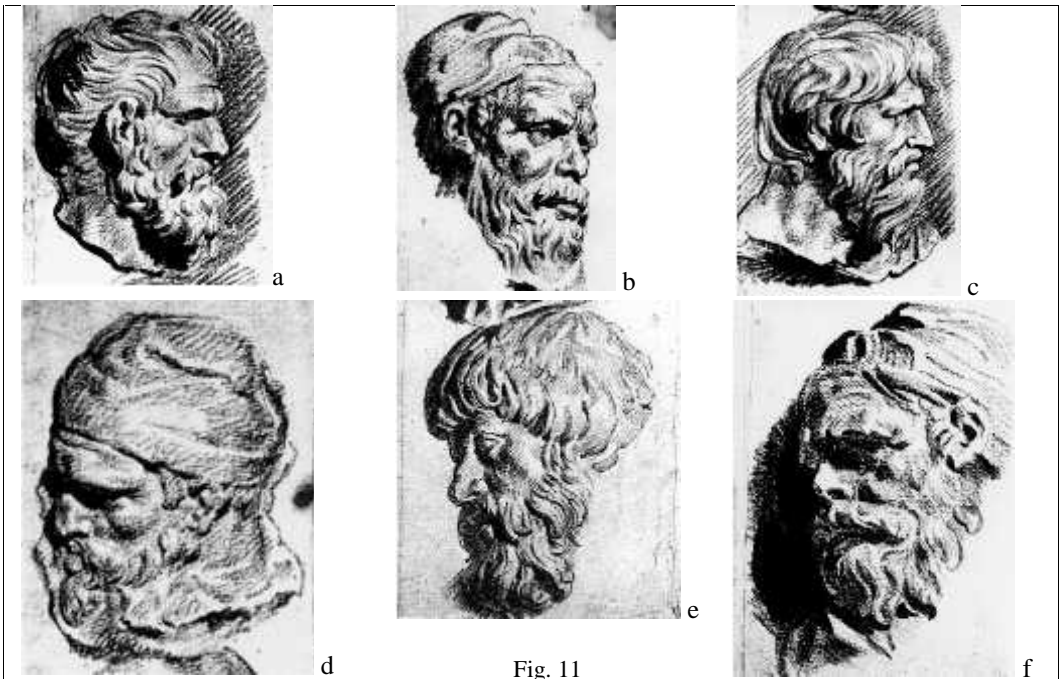

Fig. 11

Fig. 12

a

b

Fig. 13

Fig. 14

Fig. 15

Fig. 16

Fig. 17

Fig. 18

Fig. 21

a

b

Fig. 23

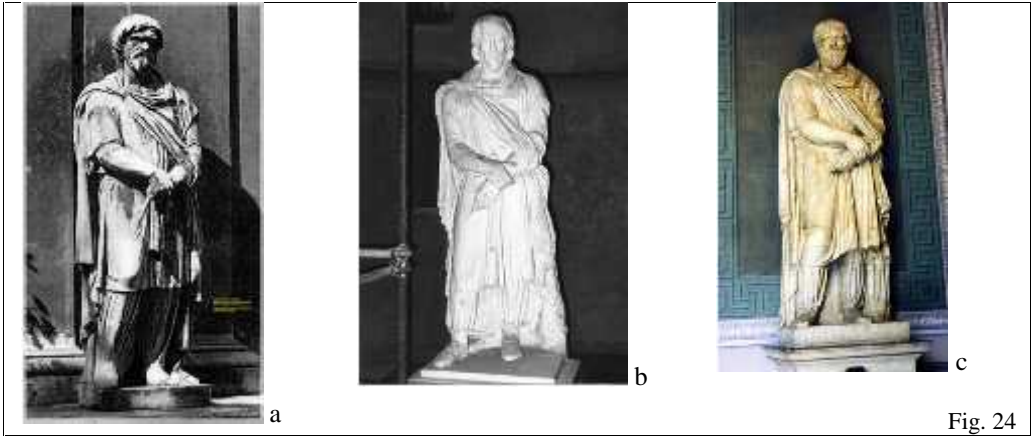

Fig. 24

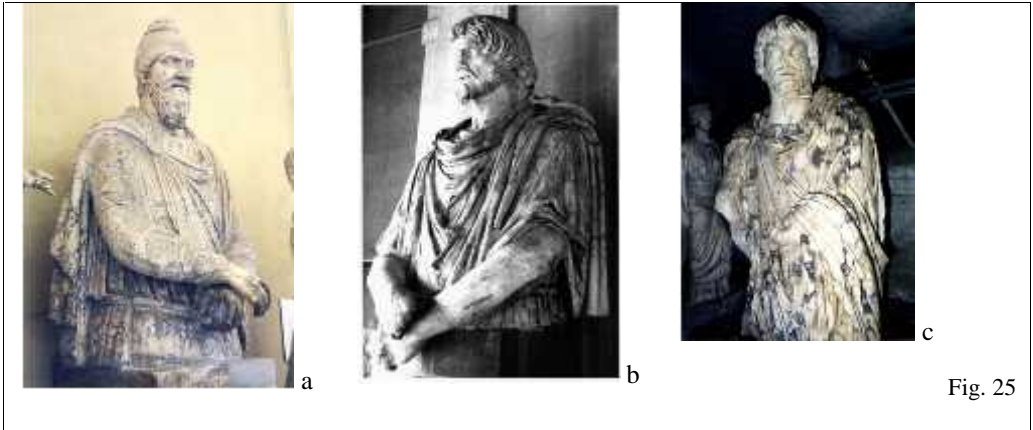

Fig. 25

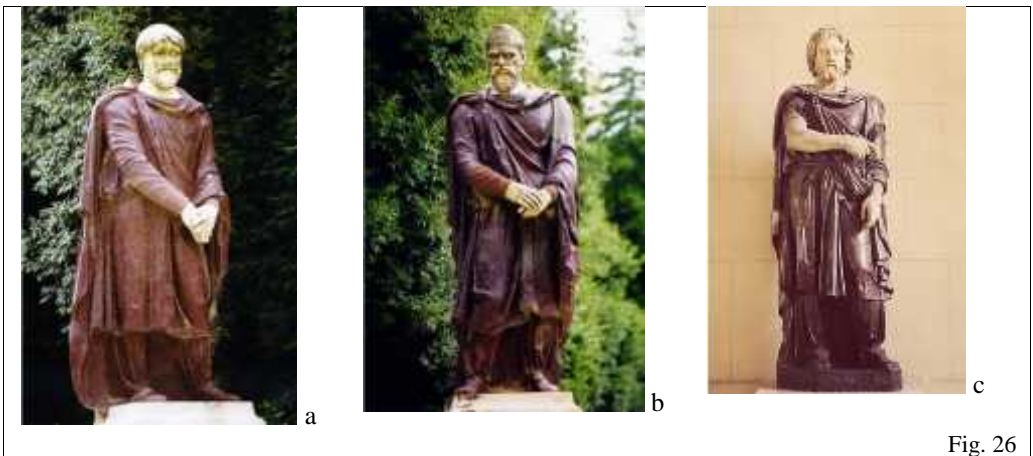

Fig. 26

Fig. 27

Fig. 28

Fig. 29

Fig. 30

Fig. 31